

After Life-plan för Grip on Life IP

Förvaltning, vidareutveckling och spridning av projektets resultat

2026

Gunilla Oleskog, projektledare Grip on Life, har hela ansvaret för innehållet (text och bilder) i denna plan. Innehållet ska inte tolkas som Europeiska unionens eller EU-kommissionens officiella ståndpunkt.

Gunilla Oleskog, project manager Grip on Life, has full responsibility for the content (text and images) of this plan. The content should not be interpreted as the official view of the European Commission or the European Union.

Författare

Gunilla Oleskog, Lena Allthin, Elisabet Andersson
Skogsstyrelsen

Beställare

Grip on Life IP

Projektledare

Gunilla Oleskog

Projektgrupp

Gunilla Oleskog, Lena Allthin, Elisabet Andersson, Karin Malm och Maria Larsson, Skogsstyrelsen
Fredrik Nordwall, Havs- och vattenmyndigheten
Therese Stenholm Asp, Länsstyrelsen Blekinge
Tobias Eriksson, Länsstyrelsen Västerbotten

Omslag

En vägvisare med flera pilar står vid en stig i skogen.
Foto: Patrik Svedberg + montage

Diarienummer hos Skogsstyrelsen

2020/3225

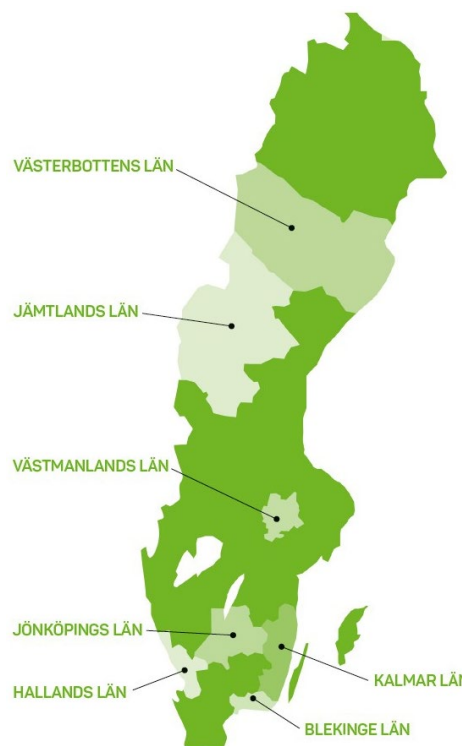
Med bidrag från Europeiska
unionens LIFE-program

Innehåll

Fakta om projektet	4
Syfte	5
Bakgrund	6
Styrande dokument	7
Summering av resultat	8
SWOT-analys vid projektslut	13
Styrkor	13
Svagheter	13
Möjligheter	13
Hot	14
Utmaningar	15
Plan för fortsättning av åtgärder	16

Fakta om projektet

Projektreferens	LIFE16IPE SE009 GRIP
Fullständig titel.....	Using functional water and wetland ecosystems and their services as a model for improving green infrastructure and implementing PAF in Sweden
Projektkoordinator.....	Skogsstyrelsen
Partners.....	Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, länsstyrelserna i Västerbotten, Jämtland, Västmanland, Jönköping, Kalmar, Blekinge, Halland, Våtmarksfonden, Ume/Vindelälvens fiskeråd, Bottenhavets vattendistrikt/Länsstyrelsen Västernorrland, samt skogsägarföreningarna Norra Skog, Mellanskog och Södra
Verksamhetsområde.....	Länen Västerbotten, Jämtland, Västmanland, Jönköping, Kalmar, Blekinge och Halland
Avrinningsområden.....	Umeälven, Öreälven, Lögdeälven, Indalsälven, Ljungan, Norrström, Motala Ström, Emån, Virån, Alsterån, Mörrumsån, Bräkneån, Lyckebyån, Nätrabyån, Mieån, Sillestorpsån, Viskan, Ätran, Nissan, Lagan, Suseån, Fylleån, Genevadsån och Stensån
Projektstart	2 oktober 2017
Projektslut	31 juli 2026
Budget	16 653 702 euro
Bidrag från EU	9 693 702 euro (58 % av den totala budgeten)
Webbplats	www.griponlife.se
Kontaktperson.....	Gunilla Oleskog, Skogsstyrelsen gunilla.oleskog@skogsstyrelsen.se

Syfte

Syftet med After Life-planen är att vara ett stöd och inspirationskälla till den som vill fortsätta det arbete som påbörjats i Grip on Life IP. I avsnitten ”Summering av resultat” och ”Plan för fortsättning av åtgärder” beskrivs de aktiviteter som kan tillämpas och utvecklas vidare i andra habitat, geografiska områden, situationer, miljöer och sammanhang.

Fördjupad information om aktiviteterna som omnämns här finns på projektets webbplats www.griponlife.se, se särskilt i ”Kunskapsbanken”.

Bakgrund

Grip on Life IP (fortsättningsvis benämnt ”Grip on Life”) ingår i gruppen så kallade Integrerade Projekt (IP) inom EU:s Life-program. Det innebär att syftet varit att arbeta med genomförande av större nationella handlingsplaner för bättre miljö. I vårt fall har det handlat om Sveriges Prioriterade åtgärdsplan för Natura 2000 (”Prioritized Action Framework for Natura 2000”) ofta förkortat ”PAF”. Vi valde att påbörja detta arbete genom att fokusera på våtmarker och vattendrag i skogslandskapet, både inom Natura 2000-områden och i den gröna infrastrukturen. Grip on Life ska fungera som en katalysator. Målet är att det arbete som utförts genom projektet ska sprida sig som ringar på vattnet till andra livsmiljöer.

I projektet har myndigheter, skogsägarföreningar och intresseorganisationer samarbetat för att kombinera ett aktivt skogsbruk med hänsyn till skogens värdefulla vattendrag och våtmarker.

Grip on Life är ett kapacitetsbyggande projekt, vilket innebär att vi i huvudsak har arbetat med att utveckla nya och bättre metoder för till exempel skogsbruk, skogsskötsel och restaurering av våtmarker och vattendrag – men även genomfört viss fysisk restaurering av vattendrag och våtmarker. Målet har varit att förbättra miljön och förutsättningarna för djur och växter som lever i våtmarker och vattendrag i skogslandskapet, samtidigt som vi kan fortsätta att använda våra naturresurser på ett hållbart sätt.

Genom kompletterande projekt, det vill säga andra projekt som arbetar mot samma mål som Grip on Life (att implementera PAF), har ytterligare konkreta restaureringar genomförts. Grip on Life har till viss del initierat tillkomsten av nya kompletterande projekt, men också gjort en förteckning över de kompletterande projekt som vi fått kännedom om. Dels för att kunna samverka med andra som arbetar mot samma mål, dels för att tydliggöra hur mycket resurser Sverige lägger på implementeringen av PAF. Projektet har därmed inte bara stärkt kompetens, samverkan och interna arbetssätt, utan också samlat och drivit genomförandet av prioriterade insatser inom fysisk miljö och grön infrastruktur.

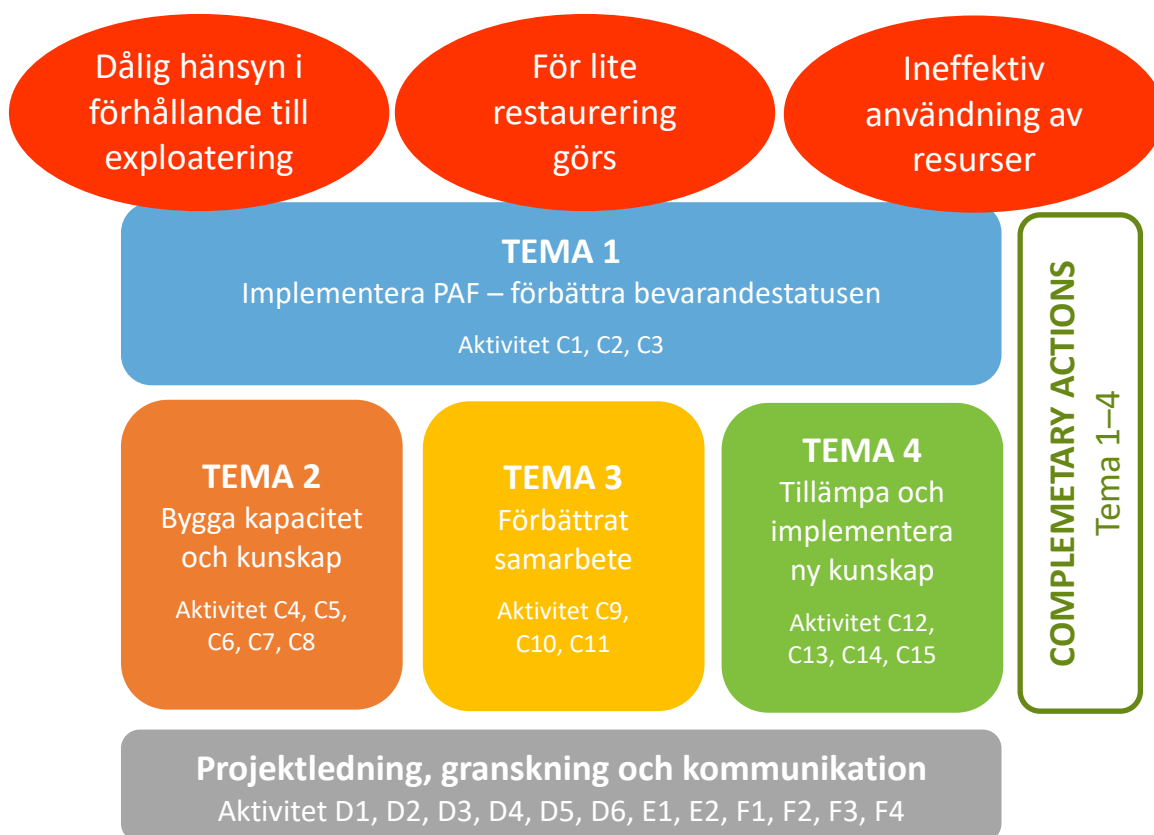
Styrande dokument

Det styrande dokumentet för Grip on Life är PAF, Prioriterad åtgärdsplan för Natura 2000. I PAF identifieras både horisontella och platsrelaterade åtgärder. Exempel på horisontella åtgärder är kapacitetsbyggande aktiviteter, inventeringar, forskning och översyn av bevarandeplaner. Platsrelaterade åtgärder utgörs främst av konkreta restaurerings- och förvaltningsaktiviteter. Utöver de åtgärder som utförs inom Natura 2000-områden ingår också åtgärder för grön infrastruktur. I Grip on Life har fokus varit på de horisontella, kapacitetsbyggande åtgärderna.

Tre huvudsakliga hot identifierades i PAF (version 2013) som genom projektets aktiviteter skulle motverkas:

1. Det tas inte tillräcklig miljöhänsyn vid skogliga aktiviteter.
2. Det utförs för lite restaureringar av våtmarker och vattendrag och andra habitat.
3. Det är brister i samverkan och effektivitet mellan berörda intressenter, till exempel myndigheter, skogsägarföreningar och intresseorganisationer.

Förutom att genomföra PAF har åtgärderna i Grip on Life bidragit till att hitta synergier med andra planer och program, till exempel den nationella restaureringsplanen (under framtagande), strategin för biologisk mångfald 2030, och vattendirektivet.

Så här har projektet varit uppbyggt. Fyra teman – och deras respektive aktiviteter – ska motverka de tre identifierade hoten.

Summering av resultat

För att komma till rätta med de tre hoten har vi arbetat brett med olika aktiviteter. De flesta aktiviteterna fokuserar på kunskapsspridning, utbildning och hjälpmedel, och resultaten bidrar till att motverka ett eller flera hot.

Eftersom Grip on Life är ett kapacitetsbyggande projekt har vi inte arbetat mycket med faktiska restaureringsåtgärder, men vi har genomfört restaureringar av våtmarker och vattendrag i mindre skala.

Resultaten som presenteras här är sådana där vi ser potential att sprida vidare eller utveckla. De gröna punkterna i tabellen visar den förväntade direkta effekten. Ett resultat kan också ge indirekta effekter och på så sätt bidra till att motverka ytterligare hot, men det redovisas inte i tabellen nedan.

HOTEN SOM GRIP ON LIFE ARBETAT FÖR ATT MOTVERKA

- 1:** Det tas inte tillräcklig miljöhänsyn vid skogliga aktiviteter.
- 2:** Det görs för lite restaureringar av våtmarker, vattendrag och andra habitat.
- 3:** Det är brister i samverkan och effektivitet mellan berörda intressenter.

Resultat med potential att spridas vidare och utvecklas	Bidrar till att motverka hot 1	Bidrar till att motverka hot 2	Bidrar till att motverka hot 3
Kontakt med markägare. Genom rådgivning och utbildning har hundratals markägare fått ökad kunskap om miljöhänsyn vid skogsbruk i anslutning till vatten, restaurering av våtmarker genom dikesigenläggning samt återställning av mindre vattendrag. Responsen har över lag varit positiv och arbetet har skapat kontakter med markägare som är intresserade av att genomföra liknande åtgärder på sin mark.	●		
Mässor. Medverkan vid bland annat Elmia Wood och Skogsnolia har möjliggjort kontakt med tusentals markägare och skapat samtal om skog och vatten.	●	●	
Barn och unga. Genom aktiviteter riktade till skolbarn och gymnasieelever (nästa generation!) har arbetet haft ett långsiktigt och förebyggande fokus. Två barnböcker har tagits fram, en för yngre och en för äldre barn, samt lärarhandledningar för grundskola och gymnasium. Barnboken för yngre barn och lärarhandledningarna används i undervisning. Boken har tilldelats två nationella utmärkelser och finns i dag tillgänglig i samtliga Sveriges kommuner.	●		

Universitetsutbildning. Varje år har en fältdag genomförts för nya kullar av jägmästarstudenter, med fokus på skogsbruk med hänsyn till våtmarker och vattendrag. Motsvarande aktiviteter har även anordnats för studenter på skogskandidatprogrammet. Studenterna är en viktig målgrupp, eftersom många av dem i framtiden kommer att arbeta inom skogsbruket.	●		
Filmer. Drygt 20 filmer har tagits fram, bland annat om flodpärlmusslan, miljöhänsyn vid vatten, restaurering av våtmarker och vattendrag samt om användning av lärarhandledningen för grundskolan. Två av filmerna har tilldelats både nationella och internationella utmärkelser.	●	●	●
Publikationer. Kunskap har spridits genom rapporter i projektets rapportserie samt genom handledningar, guider, manualer, uppföljningar, broschyrer och faktablad. Publikationerna behandlar bland annat restaurering av akvatiska miljöer, metoder för dikespluggning och dikesigenläggning samt övervakning av effekter av restaurering och dikesrensning.	●	●	●
Forskning. Forskare från bland annat SLU, Umeå universitet och Göteborgs universitet har bidragit med forskningsrapporter, avhandlingar och presentationer i olika sammanhang, både inom och utanför projektet.	●	●	●
Yrkesverksamma. Utbildningar och workshopar har genomförts för yrkesverksamma inom flera områden, bland annat skogsbruk nära vatten, hyggesfritt skogsbruk, naturvårdande skötsel och dikespluggning, i både fysiskt och digitalt format. I samarbete med ett annat Life-projekt har även en digital utbildning och ett fältstöd utvecklats för entreprenörer som arbetar med restaurering av blockrika vattendrag. De digitala formaten har möjliggjort en bredare räckvidd oberoende av geografi.	●	●	
Myndighetssamverkan. Handläggare och myndighetspersoner har fått stöd genom utbildningar, workshopar och nätverksträffar. Teman har bland annat omfattat Natura 2000-handläggning, samverkansformer mellan myndigheter samt utveckling av hjälpmedel och utbildningspaket.	●	●	●
Samverkansmodeller. Projektet har testat fem olika samverkansmodeller för att gå mot gynnsam bevarandestatus.			
1. Kalmarmodellen. Samverkan mellan myndigheter (Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen) för att stötta markägare vid restaurering och anläggning av våtmarker. Målet är "rätt våtmark på rätt plats".		●	●

2. Conservation Standards. En adaptiv förvaltningsmodell för samverkan kring komplexa frågor, till exempel större områden med många aktörer med olika intressen och syften. Vi har testat modellen i en mångårig samverkansprocess.	●	●	●
3. GYBS-överenskommelser (GYBS = gynnsam bevarandestatus). Överenskommelser som inkluderar olika åtaganden mellan myndigheter (Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen) och större markägare, såsom skogsbolag och vattenkraftsbolag, för att uppnå GYBS för en art eller livsmiljötyp.	●	●	●
4. Vattenvårdsavtal. En vidareutveckling av naturvårdsavtal med fokus på kantzonen intill värdefulla vattendrag. Avtalen ingås mellan myndigheter (Länsstyrelsen) och större markägare, exempelvis skogsbolag, för att utveckla och bevara befintliga naturvärden.	●		●
5. Smultronställemetoden. En metod för konfliktlösning i områden med höga naturvärden och flera konkurrerande intressen.	●		●
Demonstrationsområden. Omkring 60 demonstrationsområden har etablerats för att visa god praxis vid bland annat skogsbruk nära vatten, hyggesfritt skogsbruk, naturvårdande skötsel och dikesigenläggning. Områdena används vid exkursioner och utbildningar, men kan även besökas på egen hand. Kartan <i>Hitta demonstrationsområden</i> visar var i landet de finns. Ett informationscenter om flodpärlmussla finns i anslutning till SLU Skogsmästarskolan i Skinnskatteberg.	●	●	
Åtgärdsplaner för restaurering. Tre samlade planer har utvecklats eller utvärderats för att identifiera behov och prioritera insatser.			
1. Samlad åtgärdsplan för vatten. En omfattande databas som Länsstyrelsen Jönköping tagit fram, med syftet att samla alla åtgärder som rör vatten och prioritera mellan dessa. I Grip on Life har vi låtit utvärdera metodiken.		●	
2. Samlad åtgärdsplan för vatten – en enklare version. Planen, med färre parametrar, är utformad som en geodatabas med ett GIS-skikt och har utvecklats av Länsstyrelsen Halland. Fokus ligger på ökad konnektivitet.		●	
3. Samlad åtgärdsplan för våtmarker. Länsstyrelsen Jönköping har tagit fram ett kartverktyg och nya kartlager för Jönköpings län, som underlättar identifieringen av platser där våtmarker bäst kan skapas eller restaureras utifrån olika syften.		●	

Bevarandeplaner. Metoder för effektivare uppdatering av bevarandeplaner har testats för våtmarker och vattendrag. Planerna preciserar vilka naturvärden som ska säkerställas samt deras omfattning och kvalitet, och hänvisar i övrigt till generell information om åtgärder, centrala kartor och andra underlag.	●		
Finansiering. Ett hjälpmedel för att hitta finansiering till åtgärder för förbättrad havs- och vattenmiljö har tagits fram. Den sökbara <i>Finansieringsdatabasen</i> finns på Havs- och vattenmyndighetens webbplats och är välbesökt. Dessutom har en rapport och en broschyr producerats för att inspirera till nya projekt genom att lyfta goda exempel.		●	
Projektplattform. En gemensam plattform, <i>Idébanken</i> , har skapats för att underlätta för olika aktörer att hitta och utveckla projektidéer samt identifiera potentiella samarbetspartners. På plattformen lagras även beviljade projektansökningar och relevanta länkar. Den är öppen för alla som är intresserade av att starta ett projekt.	●	●	●
Adaptiv förvaltning. Ett särskilt stöd för adaptiv skötsel av svämlövskogar har tagits fram, arbetssättet är en pilotstudie för en långsiktig omställning till ett mer systematiskt naturvårdsarbete.	●		
Kartverktyg.			
1. Skogsvattenkartan. Ett hjälpmedel för att lättare bedöma risken för negativ påverkan på sjöar och vattendrag i samband med åtgärder i skogen, exempelvis avverkning. Kartan visar flödesackumulering i landskapet, är öppen för alla och finns integrerad i Skogsstyrelsens handläggningssystem för avverkningsanmälningar.	●		
2. Guide till digitala kartstöd. Här finns beskrivningar av vad olika digitala kartor innehåller och hur de kan användas för att öka miljöhänsynen i samband med skogsbruk.	●		
3. Kantzonsanalys, en metodbeskrivning. En GIS-baserad analys av en kantzon längs ett vattendrag. I analysen visas hur lövträdsandelen samt beskuggningen varierar längs vattendraget.	●		
Genomförda restaureringar. Våtmarker och vattendrag har restaurerats i mindre omfattning. Åtgärderna har genomförts både inom ramen för samverkan för den samverkan som bedrivits inom projektet och genom riktad rådgivning till markägare. Vid restaurering av mindre vattendrag i flera län har manuella metoder använts, ofta med stöd av volontärer, exempelvis från fiskevårdsföreningar.		●	

Kompletterande projekt. Grip on Life har gjort en förteckning över projekt som arbetar för att uppnå gynnsam bevarandestatus. Över 738 projekt finns i förteckningen, med en total budget på över tre miljarder kronor. Grip on Life har tagit initiativ till vissa av projekten och har på olika sätt kontakt med projekten i förteckningen. Det kan till exempel handla om att besöka varandras konferenser, medverka i styrgrupper, få del av nyhetsbrev och rapporter.	●	●	●
Uppföljningar och utvärderingar. Flera uppföljningar har genomförts som visar effekter av genomförda åtgärder, exempelvis hur återvätnings påverkar vattenkemin, hur våtmarksrestaurering påverkar biologisk mångfald och hur grundvattennivån påverkas av dikespluggning. Erfarenheter från Grip on Life och andra projekt har också sammanställts, bland annat kring restaurering av våtmarker och vattendrag. Materialet finns tillgängligt i Grip on Lifes rapportserie och övriga publikationer.		●	
Uppföljningsmetoder. Grip on Life har tagit fram förslag på bättre uppföljning av effekterna efter restaurering av vattendrag. Förslag på förbättrade uppföljningsmetoder för att säkerställa eventuella förändringar inom andra områden finns redovisade i utvärderingarna av projektet (se Utvärdering av projektet, 2 och 3, nedan).	●	●	
Utvärdering av projektet. Tre utvärderingar tar upp vad som gått bra och vad som kan göras bättre i framtiden. I de två sista utvärderingarna är det generellt svårt att vetenskapligt påvisa förändringar, dels på grund av förhållandevis kort tidsperiod, dels på grund av avsaknad av data.			
1. Hur Grip on Life lyckats med att implementera PAF (gå mot gynnsam bevarandestatus).	●	●	●
2. Grip on Lifes påverkan på socioekonomi.			●
3. Grip on Lifes påverkan på ekosystemtjänster.		●	

SWOT-analys vid projektslut

Analysen ger en bild av läget vid slutet av projektet.

Styrkor

- Metoder och tillvägagångssätt har införlivats i ordinarie verksamhet, vilket möjliggör fortsatt användning av aktiviteter efter projektslut. Exempel inkluderar databasen för sökbara fonder för bättre vattenmiljö, samverkansmodeller, Skogsvattenkartan och demonstrationsområden.
- Omfattande nätverk som kan fortsätta efter projektet, exempelvis mellan myndigheter; mellan myndigheter och skogsägarföreningar; mellan myndigheter och intresseorganisationer; mellan myndigheter och skolor; mellan myndigheter och universitet; samt mellan nationella, regionala och lokala aktörer.
- Den geografiska spridningen, att projektet har verkat i sju län spridda över hela landet från norr till söder. Detta har gett erfarenheter från olika miljöer och förutsättningar, vilket stärker projektets kunskapsbas och möjligheter att tillämpa metoder i flera regioner.

Svagheter

- Många aktiviteter är personberoende, vilket kan påverka både kontinuitet och kunskapsspridning.
- Avsaknad av kontinuerlig finansiering begränsar möjligheten att säkerställa långsiktiga insatser.
- Olika tolkningar av lagar och direktiv kan försvåra eller försena implementeringen av arbetsmetoder och arbetssätt.
- Projektets innehåll har inte nått fram internt inom alla relevanta enheter, exempelvis länsstyrelsernas land- och vattenavdelningar, samtliga Skogsstyrelsedistrikt och alla skogsbruksområden hos skogsägarföreningarna.
- Uppföljning av utförda åtgärder inom olika projekt och verksamheter som syftar till att nå gynnsam bevarandestatus saknar standardiserade metoder, vilket försvårar möjligheten att dra generella slutsatser.

Möjligheter

- Vidareutveckla och uppdatera verktyg och processer för myndigheter och organisationer, exempelvis samlade åtgärdsplaner för vatten, Skogsvattenkartan, handledningen för dikespluggning och finansieringsdatabasen.
- Sprida, vidareutveckla och implementera olika samverkansmodeller i olika sammanhang.
- Bygga vidare på metoder och arbetssätt i andra habitat och geografiska områden samt nå nya målgrupper, exempelvis genom att utveckla demonstrationsområden och utbildningsmaterial för andra landskap och genom att ta fram adaptiv skötsel för andra habitat än svämlövskogar.
- Utveckla målstyrda uppföljningsmetoder för att bättre kunna mäta effekt och resultat.

- Undersöka vilka metoder och arbetssätt som kan tillämpas i den nationella restaureringsplanen.
- Vidareutveckla det uppbyggda nätverket, bland annat genom att inkludera fler myndigheter, exempelvis Jordbruksverket.

Hot

- Personalbyten kan medföra att upparbetad kunskap och kapacitet försvinner.
- Miljöinriktade fonder som varit väsentliga för finansiering kan upphöra.
- Nationella satsningar på våtmarker kan minska eller upphöra.
- Avsaknad av kontinuerlig finansiering eller uppföljning kan hota långsiktigheten i effekterna.
- Brist på kontinuerlig finansiering kan också leda till förlust av etablerade nätverk med myndigheter, skogsägarföreningar och intresseorganisationer.
- Ändrad lagstiftning kan påverka möjligheterna att genomföra olika typer av åtgärder, exempelvis genom nya regler som begränsar vilka åtgärder som får genomföras eller ändrar vem som ansvarar för vad.

Utmaningar

- Utvecklade arbetssätt, metoder, modeller och koncept finns, men tillämpas endast på mindre arealer och i begränsade sammanhang.
- Förvaltning och tillgängliggörande av resultat är ofta svårt och kan förbättras.
- Arbetet med att visa effekter av genomförda åtgärder behöver vidareutvecklas.
- Samordning mellan olika aktörer och landskapstyper är en utmaning; bristande samordning kan minska effekten av utförda åtgärder och insatser.
- Olika myndigheter tolkar lagar olika och har olika rutiner, vilket kan försvåra samarbete och arbete över länsgränser.
- Tolkningen av regler kring vattenverksamheter försvårar restaurering av våtmarker och genomförande av restaureringsåtgärder i samband med omprövning av vattenkraft.

Plan för fortsättning av åtgärder

Bedömning av det totala finansieringsbehovet:

€ = mindre än 10 000 euro

€€ = 10 000 – 99 999 euro

€€€ = 100 000 – 499 999 euro

€€€€ = 500 000 – 999 999 euro

€€€€€ = mer än 1 000 000 euro

Bedömning av prioriteringsbehov:

* = Åtgärden kan implementeras om resurserna inte är begränsande.

** = Det vore bra att implementera åtgärden, det skulle öka projektets påverkan och genomslag.

*** = Nödvändig och viktig åtgärd för att nå projektets mål.

Arbetsätt och metoder med potential att spridas vidare och utvecklas. De flesta kan tillämpas och utvecklas vidare i andra habitat, geografiska områden, situationer, miljöer och sammanhang.	Implementering	Finansieringskälla	Finansieringsbehov	Prioritet
Kontakt med markägare. Nyttja och vidareutveckla befintliga nätverk samt utvidga dessa för att möjliggöra fortsatt rådgivning och utbildning. Även enskild rådgivning kan vara en metod att använda.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Skogsägarföreningar	EU-fonder ¹ Nationella fonder ² Landsbygdsprogrammet	€€	**
Mässor. Medverkan på mässor är ett effektivt sätt att nå markägare och kan användas i många olika miljöer och sammanhang.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Andra myndigheter Skogsägarföreningar	EU-fonder Nationella fonder	€	*
Barn och unga. Barnböcker och lärarhandledningar kan spridas vidare och även vidareutvecklas för andra miljöer och habitat.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Skogsägarföreningar	EU-fonder	€€	**
Universitetsutbildning. Varje år tillkommer nya studentkullar, vilket innebär ett fortsatt behov av utbildning och fältdagar. Inriktningen kan även anpassas till andra studentgrupper, exempelvis agronomer, med fokus på jordbrukslandskapet.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Skogsägarföreningar	EU-fonder	€€	**

¹ Till exempel Life, Interreg, Horizon

² Till exempel LONA (Lokala naturvårdssatsningen), LOVA (Lokala vattenvårdsprojekt), Formas, myndighetsanslag

Filmer. Filmerna finns tillgängliga på www.griponlife.se och Youtube (åtminstone till och med 2031) och är fria att visa i olika sammanhang. Nya filmer kan också produceras för andra miljöer, habitat och situationer.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Andra myndigheter Skogsägarföreningar	EU-fonder	€€€	**
Publikationer. Publikationerna finns tillgängliga på www.griponlife.se (åtminstone till och med 2031) och är fria att använda, sprida och vidareutveckla för andra sammanhang och miljöer.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Andra myndigheter Skogsägarföreningar	EU-fonder	€€€	**
Forskning.				
Forskning kan bidra med ny kunskap och praktisk tillämpning i projekt, vilket är viktigt för att åtgärder och restaureringar utförs i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.	Universitet	EU-fonder Nationella fonder	€€€€€	***
Forskare kan bistå med att utveckla standardiserade och målstyrda metoder för uppföljning av åtgärder.	Universitet	EU-fonder Nationella fonder	€€€€€	***
Forskning bidrar till standardisering av åtgärder för olika miljöer och habitat. Genom att utveckla standarder, såsom åtgärdsbibliotek och typologier, kan rätt åtgärd säkerställas.	Universitet	EU-fonder Nationella fonder	€€€€€	***
Yrkesverksamma. Fortsatt utbildning av yrkesverksamma kan ske både genom fysiska och digitala möten samt med digitala verktyg. Det är särskilt angeläget att upprätthålla de nätverk som etablerats med myndigheter.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Skogsägarföreningar	EU-fonder Nationella fonder Landsbygdsprogrammet	€€	**
Myndighetssamverkan. Fortsatt utveckling och samverkan mellan myndigheter kan ske genom möten, workshoppar och utbildningar. Detta är särskilt relevant för arbetet med den nationella restaureringsplanen.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Andra myndigheter Skogsägarföreningar	EU-fonder Nationella fonder	€€	**
Samverkansmodeller.				
1. Kalmarmodellen. Metoden kan spridas och implementeras i andra delar av landet för att säkerställa "rätt våtmark på rätt plats". Modellen kan även vidareutvecklas för andra miljöer och sammanhang.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser	EU-fonder Nationella fonder	€€	**

2. Conservation Standards. Modellen kan användas för att ta fram den nationella restaureringsplanen och för större, mer komplexa planeringsprocesser. För enklare frågor eller när resurserna är begränsade kan en förenklad variant tas fram.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Andra myndigheter Skogsägarföreningar	EU-fonder Nationella fonder	€€	**
3. GYBS-överenskommelser. Arbetssättet kan spridas till andra delar av landet och tillämpas på andra miljöer och habitat för att gå mot gynnsam bevarandestatus.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Intresseorganisationer Bolag	EU-fonder Nationella fonder	€€	**
4. Vattenvårdsavtal. Arbetssättet kan spridas till andra delar av landet.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Bolag	EU-fonder Nationella fonder	€€	**
5. Smultronställemetoden. Metoden kan spridas till andra delar av landet och tillämpas för konfliktlösning i områden med höga naturvärden och flera konkurrerande intressen.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Andra myndigheter Skogsägarföreningar Bolag	EU-fonder Nationella fonder	€€	**
Demonstrationsområden. Områdena kan fortsatt användas för utbildning och information (åtminstone till och med 2031). Nya områden kan etableras för andra miljöer, habitat och situationer.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Skogsägarföreningar	EU-fonder Nationella fonder	€€€	**
Informationscentret om flodpärlmussla kan användas i utbildning och integreras i andra projekt.	Skogsstyrelsen Länsstyrelser Universitet	EU-fonder Nationella fonder	€	*
Åtgärdsplaner för restaurering. Åtgärdsplanerna för restaurering kan alla tre fungera som verktyg vid framtagande av den nationella restaureringsplanen.				
1. Samlad åtgärdsplan för vatten. Planen kan anpassas för andra län och vidareutvecklas för andra habitat och miljöer.	Länsstyrelser	EU-fonder Nationella fonder	€€€	**
2. Samlad åtgärdsplan för vatten – en enklare version. Planen kan anpassas för andra län och vidareutvecklas för andra habitat och miljöproblem.	Länsstyrelser	EU-fonder Nationella fonder	€€€	**
3. Samlad åtgärdsplan för våtmarker. Kartlagren för våtmarker kan anpassas för andra län och vidareutvecklas för andra habitat och miljöer.	Länsstyrelser	EU-fonder Nationella fonder	€€€	**

Bevarandeplaner. Arbeta med förbättringar som gör att bevarandeplanerna kan användas i länsstyrelsernas åtgärds- och prövningsarbete. Planerna ska fungera som styrdokument för att uppnå målen för Natura 2000-områden. De kan även vidareutvecklas för andra habitat och miljöer och kan vara aktuella att inkludera i den nationella restaureringsplanen.	Havs- och vattenmyndigheten Naturvårdsverket Länsstyrelser	EU-fonder Nationella fonder	€€	**
Finansiering. Hjälpmedel för att hitta finansiering, motsvarande <i>Finansieringsdatabasen</i> , kan utvecklas för andra miljöer än hav och vatten.	Naturvårdsverket Havs- och vattenmyndigheten Skogsstyrelsen Jordbruksverket Länsstyrelser Kommuner Privatpersoner	EU-fonder Nationella fonder	€€€€	***
Projektplattform. Sprida <i>Idébanken</i> vidare bland relevanta aktörer som vill utveckla projektidéer, identifiera potentiella samarbetspartners och starta projekt.	Naturvårdsverket Havs- och vattenmyndigheten Skogsstyrelsen Jordbruksverket Länsstyrelser Kommuner Privatpersoner	EU-fonder Nationella fonder	€	***
Adaptiv förvaltning. Tillämpa och vidareutveckla arbetssätt för systematisk naturvård och adaptiv förvaltning inom Natura 2000-nätverket för att förbättra bevarandestatus. Metodiken kan appliceras på andra livsmiljötyper och habitat och kan införlivas i bevarandeplanerna.	Naturvårdsverket Havs- och vattenmyndigheten Länsstyrelser	EU-fonder Nationella fonder	€€€	**
Kartverktyg.				
1. Skogsvattenkartan. Sprida vidare bland de som arbetar med planering av skogliga aktiviteter. Finns också potential att utveckla vidare för andra habitat och miljöer.	Naturvårdsverket Havs- och vattenmyndigheten Skogsstyrelsen Jordbruksverket Länsstyrelser Kommuner Privatpersoner	EU-fonder Nationella fonder	€€	**

2. Guide till digitala kartstöd. Kan användas för att få grundläggande förståelse för de kartor som används inom skogsbruket – som självstudier eller i utbildning.	Naturvårdsverket Havs- och vattenmyndigheten Skogsstyrelsen Jordbruksverket Länsstyrelser Kommuner Privatpersoner	EU-fonder Nationella fonder	€	**
3. Kantzonsanalys. Finns behov av att använda metoden och skala upp den till nationell nivå.	Skogsstyrelsen	EU-fonder Nationella fonder	€€	**
Genomförda restaureringar.				
Ta del av erfarenheter från tidigare restaureringsarbete , inklusive modeller och metoder, för att kunna utforma välgrundade ansökningar om medel för restaurering av våtmarker och vattenmiljöer, samt för andra miljöer och habitat.	Naturvårdsverket Havs- och vattenmyndigheten Skogsstyrelsen Jordbruksverket Länsstyrelser Kommuner Privatpersoner	EU-fonder Nationella fonder Landsbygdsprogrammet	€€€	**
Bygg vidare på erfarenheter från tidigare restaureringar och "best practice" genom samverkan med forskare för att utveckla standardiserade åtgärder , till exempel via åtgärdsbibliotek och typologier. Syftet är att tydligt och enkelt visa för utförare vilka åtgärder som ska genomföras.	Naturvårdsverket Havs- och vattenmyndigheten Skogsstyrelsen Jordbruksverket Länsstyrelser Universitet	EU-fonder Nationella fonder	€€	**
Kompletterande projekt. Fortsätta söka medel för att främja gynnsam bevarandestatus, både för större projekt såsom SNaP, SIP och SAP ³ , och för mindre projekt och lokala satsningar, exempelvis LONA och LOVA ⁴ .	Naturvårdsverket Havs- och vattenmyndigheten Skogsstyrelsen Jordbruksverket Länsstyrelser Kommuner Privatpersoner	EU-fonder Nationella fonder Landsbygdsprogrammet	€€€€€	***
Uppföljningar och utvärderingar. Resultat och erfarenheter kan användas i praktiken samt vidareutvecklas och förfinas ytterligare. Erfarenheter kan komma till nytta i nya projekt, samt integreras i planering och genomförande och uppföljning av restaureringsåtgärder.	Naturvårdsverket Havs- och vattenmyndigheten Skogsstyrelsen Jordbruksverket Länsstyrelser Universitet	EU-fonder Nationella fonder	€€	**

³ SNaP = Strategic Nature Projects, SIP = Strategic Integrated Projects, SAP = Standard Action Projects

⁴ LONA = Lokala naturvårdssatsningen, LOVA = Lokala vattenvårdsprojekt

Uppföljningsmetoder. I utvärderingarna av Grip on Lifes påverkan på socioekonomi respektive ekosystemtjänster finns förslag för uppföljning i nya projekt. Resultaten kan användas för att ta fram och implementera standardiserade och målstyrda uppföljningsmetoder, vilket även kan vara aktuellt att inkludera i den nationella restaureringsplanen.	Naturvårdsverket Havs- och vattenmyndigheten Skogsstyrelsen Jordbruksverket Länsstyrelser Universitet	EU-fonder Nationella fonder	€€€	***
Utvärdering av projektet. Ta tillvara och implementera förslag och rekommendationer från genomförda utvärderingar av Grip on Life: utvärderingen av implementeringen av PAF, samt utvärderingar av socioekonomi och ekosystemtjänster. Materialet innehåller tips och förslag som kan användas i nya projekt för att främja gynnsam bevarandestatus.	Naturvårdsverket Havs- och vattenmyndigheten Skogsstyrelsen Jordbruksverket Länsstyrelser Universitet	EU-fonder Nationella fonder	€€€	**

Havs
och Vatten
myndigheten

Med bidrag från Europeiska unionens LIFE-program